

مقایسه 2 سرود ای ایران و سرآمد زمستون

دکتر بیژن باران

خلاصه. می توان 3 قطعه موسیقی ای ایران، مرا بیوس، سرآمد زمستون را در تقویم مبارزات مردم بمثابه برشهای فرهنگی در دهه 20ش، 30ش، و 50 ش برای تجسم اوضاع سیاسی ایران بکار برد. این آثار نمونه های ارزنده هنر متعهدند که از استقبال میلیونی مردم برخوردارند. درحالیکه 100 ها هنرمند تفریحی و خودشیفته در حاشیه فرهنگی پس از مدت کوتاهی شهرگی فراموش می شوند. این قطعات هنری واری تبلیغات دولتی حقایق تاریخی و عواطف انسانی را در اذهان مردم ضبط کرده اند. استقبال میلیونی مردم از آنها و بدور انداختن آثار بیانگر نخوت صاحبان زر و زور و تزویر - وجدان حقیقت جو و عدالتخواه مردم را در تاریخ نشان می دهد.

پیام سرود سرآمد زمستون طلیعه انقلاب ظفرنمون مردم را بصد شرایط خفقان موجود نوید می دهد. اگرچه ای سرود دیرتر از ای ایران و مرا بیوس آفریده شد؛ ولی محبوبترین آهنگهای ایرانی سده 20م بود. سرآمد زمستان پایه دموگرافیک گسترده سنی نسبت به سرود ای ایران دارد که در بخش دوم این جستار بررسی خواهد شد. از نظر کمیت تعداد پخش و دوستدار، یعنی محبوبیت در یک بازه زمانی فشرده، سرآمد زمستون بین 3 قطعه موسیقی فوق مقام اول را دارد. دلیل عمده همزمانی تاریخ پخش آن با انقلاب 57 بود که این سرود در بهار آزادی برای میلیونها مردم گل کرد. خود سرود هم دارای زیبایی منحصر بفرد شعر بزبان محاوره "خلفی" و ارکستراسیون مطبوع می باشد که حتی برای کودکان و نوباوگان غیرسیاسی هم جذبه تولید می کند.

هر 3 این شعرها با وزن هجایی، بمثابه بخشی از شعرنو هجایی، در تقابل با شعر سنتی عروضی بوده؛ آهنگشان موسیقی پاپ در تقابل با موسیقی سنتی دستگاه/ مقام ایرانی می باشد. در بررسی حاضر تنها به مقایسه ای ایران و سرآمد زمستون پرداخته می شود. در قسمت نخست این جستار سرود اول واشکافی می شود. در بخش دوم بطور مجزا سرآمد زمستون مفصلتر بررسی می شود. جستار وزن هجایی ترانه مرا بیوس، دیده شود. <http://www.akhbar-rooz.com/article.jsp?essayId=43266>

آیا هنر می تواند میزان الحراره حوادث اجتماعی باشد؟ پاسخ صریح یک بله مثبت است. در این سلسله جستارها 2 هنر شعر و موسیقی با چندین ترانه مشخص واشکافی می شوند. علل محبوبیت این آثار جدا از زیبایی هنریشان، انطباق این آثار با رخدادهای جامعه اند. این قطعات موسیقی بمثابه آینه این رخدادها زیر تیغ سانسور استقبال مردم را از آنها نشان می دهند.

محتوای سرود ای ایران ابراز غرور ملی بصد تهاجم خارجی در خاک میهن، مضمون ترانه مرا بیوس وداع و وعده دیدار 2 انسان در آینده بهتر جامعه بوده؛ پیام سرود سر اومد زمستون گذر از سیاهی شب به سپیدی انقلاب در بهار آزادی بود. هر 3 این تمها بر محور تجرید ثنویت ایرانی با 3000 سال قدمت می باشد. در این 3 شعر بترتیب تضاد 2گانگی من-دشمن، سفر- بازگشت و سیاهی- سپیدی روی 3 جنبه تغییر سیاسی دولت، تغییر مکان انسان در خطر و تغییر فصول/ زمان محیط انسان می باشد. این تجرید در شعار "استقلال، آزادی، جمهوری" تظاهرات میلیونی مقطع انقلاب 57 فعال می شد.

پیدایش. سرود ای ایران در 1323، زمان اشغال ایران بوسیله متفقین در ج ج 2، تهیه شد. ترانه مرا بیوس پس از کودتای تابستانی 32 و حاکمیت وحشت و سرکوب نیروهای آزادیخواه پدید آمد. سرود سرآمد زمستون در مقطع انقلاب ظفرنمون بصد استعمار و استبداد در 1357 در زندان ساخته شد؛ در آمریکا تنظیم، اجرا، تکثیر شد؛ سپس در بهار آزادی در ایران پخش انبوه شد.

این 3 قطعه موسیقی روال سیاسی تغییر جامعه را بخوبی تصویر می کنند؛ اشغال میهن بوسیله متفقین، کودتای جناح راست وابسته به استعمار و استبداد مخوف سلطنت، تکوین انقلاب ظفرنمون بصد استعمار و استبداد. مخوف را در قتل خونین تیمسار افشار طوس، دکتر فاطمی، وارطان، شوشتری، قندچی، بزرگ نیا، شریعت رضوی، گلسترخی، دانشیان، جزنی، نابدل، غفاری، ملاآواره، رضایی و 300 آزاده دیگر می توان دید.

برای آیندگان در 100 سال دیگر یا حتی برای سیاحان از سیارات کهکشانهای دیگر به زمین با ترجمان رایانه ای - این 3 قطعه موسیقی کاملاً تاریخ قرن 20م کشوری با چند هزار سال فرهنگ را تشریح می کنند. محتوای این 3 قطعه بقرار زیر است: عرض اندام یک کشور جهان سومی در برابر نیروهای مهاجم پیروز در ج ج 2، سرکوب نیروهای مبارز بوسیله جناح راست سرمایه وابسته باستعمار با سلطه استبداد سلطنت، خیزش مردم بصد استعمار و استبداد برای استقلال، آزادی، جمهوریت.

مردم. واکنش مردم به این 3 اثر شدید و مدام بود. روشن است که هر 3 قطعه بخاطر پیام سیاسی آنها برای مشعر و منطق و از نظر زیبایی برای عواطف و وجدان ایرانیان جذاب اند. لذا هر 2 رژیم سرمایه داری وابسته ساقط و سرمایه داری رانتیر فعلی روی خوش به این 3 قطعه در رسانه های دولتی نشان نمی دادند. ولی هر 3 آنها در محافل ایرانی در قلوب و اذهان ایرانیان جا داشته؛ در تنهایی زمزمه شده؛ در جمع بلندخوانی، تکخوانی، کر/ گروهخوانی می شوند. تاثیر این 3 قطعه تحریک غرور ملی، گریزه عشق به دیگران، روحیه مبارزه برای تغییر وضع موجود می باشد.

خواندن گروهی این 3 قطعه روحیه رزمی، "اتحاد، مبارزه، پیروزی" را در حصار تقویت می کند. شعار داخل نقل قول متعلق به کنفدراسیون دانشجویان ایرانی- اتحادیه ملی می باشد. کنفدراسیون در تشکیلات دمکراتیک، کنشهای دفاعی، آگاهی رسانی از 1345 تا 1357 پیگیرانه بصد استعمار و استبداد در جهان و ایران تبلیغ کرده؛ پشتیبان مبارزات مردم ایران و جهان برای آزادی بود. در جلسات آن در جهان خواندن این 3 اثر سنت ویژه ای بود.

در مقایسه این 3 قطعه باهم از نظر محبوبیت باید گفت که ای ایران مربوط به مسنها، اغلب مردان، فارسها می باشد. مرابوس مربوط به نوجوانان، عاشقان، تمام ملیتهای فلات می شود. سراومد زمستون مربوط به کودکان، نوجوانان، پیران همه ی اقوام ایرانی می شود.

دولتها. هر دو حاکمیت ساقط و فعلی پخش هر 3 این آهنگها را با سانسور در رسانه های دولتی غدغن کردند. در این نوع کشورهای جهان سوم استبداد و سانسور جلوی خلاقیت توده های شهری را می گیرد؛ نرخ رشد فرهنگی را کندتر می کند. لذا فاصله فرهنگی با غرب را بیشتر می کند. سرود ای ایران 1323، مرابوس 1333، سراومد زمستون 1356 سرودهای میهنی بوده اند که به دستور حاکمیت به نهادهای های سرکوب و سانسور پخش آنها در رسانه های دولتی غدغن شدند. ولی مردم از این 3 قطعه موسیقی استقبال شدید و ممتد کردند. از نظر سیاسی هر 3 اثر هنری بخاطر روحیه تغییرخواه و رزمنده اش از طرف حاکمیتها سده 20م ایران پذیرفته نبود؛ ولی هر 2 سرود با اقبال بینظیر مردم روبرو شدند.

ولی در سده 20م این 3 آهنگ در قلوب مردم جا گرفته؛ بر لبان آنها جاری بودند. "موقع مناسب" این 3 قطعه موسیقی بترتیب: غرور در برابر دشمن خارجی، امید زیر سرکوب استبداد داخلی، پیروزی در انقلاب ظفرنمون بصد دشمن خارجی و استبداد داخلی بود. نیز پیام این 3 آهنگ روحیه تشکل، اتحاد، مبارزه تا پیروزی را تحکیم می کرد.

زبان. مقایسه زبان شعری این 3 قطعه نکات مهمی را در جامعه بسته جهان سوم آشکار می کند. در سرود ای ایران، زبان فارسی سره ملیگرا در تقابل نیروهای اشغالگر متفقین در ج ج 2 بیانگر غرور ملی است. ترانه مرا بیوس در مقطع کودتای 28 مرداد 32 با آغاز استیلای جناح راست وابسته بر دولت زبان فارسی معیار روشنفکران شهری است با پیمان برای روزهای بهتر آینده. در انقلاب ظفرنمون بهمن 57ش زبان سراومد زمستون لهجه گفتاری پایتختی "خلقی" است. این نکات را می توان با اصول جامعه شناسانه بررسی کرد.

شرایط تحقیر غرور ملی منجر به پیدایش و پذیرش سرود ای ایران شده؛ اختناق ساواک در تمثیل استبداد زمستان با پیروزی زیبایی آزادی بهار "موقع مناسب" برای سرود سراومد زمستون است. در حالیکه بیان اولی در نبود سانسور رک و روشن است؛ بیان سرود دوم زیر تازیانه ممیزی مطلق زندان و جامعه- نمادی، تمثیلی، استعاره ای، لفافه ای است. محتوای سرود ای ایران برای تهیج غرور ملی بصد اشغالگران خارجی می باشد. پیام سراومد زمستون نوید پیروزی انقلاب است.

سرود دوم با ذهنیت فدایی در نمادهای ستاره، تفنگ، لاله، گل سرخ، تکرار 5 بار جنگل، آهو/ گوزن، شب واژه جاننشین برای شاه بخاطر سانسور، اصطلاحهای تهرانی "دلش بیداره"، کاشتن آفتاب/ آگاهی سیاسی، فعل مجهول "دازه میاره" = منتسب به پیشآهنگ فدایی. حتی برخی عبارات مرا بیوس را هم در سراومد زمستون می توان رصد کرد: "برفروزم آتشنا در کوهستانها" "تو کوهها دارن گل گل آفتابو می کارن." ابعاد انقلاب سال 57 را می توان در مقیاس عظیم مرکز منظومه شمسی یعنی آفتاب و محدودیت کانونها آگاهی سال 32 یعنی آتشنا را دید. برابری بیشمار با جنگل و تکرار جنگل بدایع این شعر اند. جنگل ارجاع تاریخی در لفافه بخاط سانسور ساواک برای جنبش جنگل 1920-1922 و قیام سیاهکل بهمن 1349 است.

موسیقی. نت‌های سرود ای ایران وزن و میزان بندی 4 ضربی مانند سرآوید زمستون دارد. لذا هر 2 قطعه 4 ضربی بوده؛ یعنی در موسیقی مارش قرار می‌گیرند. البته گروهی خواندن هم در این نوع آهنگها روحیه اتحاد را تحکیم می‌کند. میزان بندی سرآوید زمستون 3 روی 4 و ای ایران 2 روی 4، آنها را در 4 ضربی بودن مشترک می‌کند.

موسیقی ای ایران را خالقی ساخت. ولی شاعر آن با آشنایی به موسیقی هجاهای شعر را روی نت‌های موسیقی را می‌نشانند. گل گلاب موسیقی می‌دانست؛ لذا هجاهای شعر را با زیر/ بمی تنها قفل می‌کرد. هر 2 یعنی شاعر و آهنگساز هم کار هنری هم بودند. این همکاری در پیدایش سرآوید زمستون در زندان، بین 1353-1356، هم دیده می‌شود.

آهنگ ای ایران در آواز دشتی و ملودی اصلی بختیاری با فضایی حماسی ست. اجرای نخست آن کر بود. در دهه‌های بعد غلامحسین بنان و اسفندیار قره‌باغی آن را تک‌خوانی کردند. در سالهای اولیه پس از انقلاب، این سرود برای مدت کوتاهی به‌عنوان سرود ملی از رادیو و تلویزیون ایران پخش می‌شد. چند سالی از رسانه‌های داخلی حذف شد ولی در جنگ عراق دوباره رونق گرفت؛ در دهه 80 بمناسبت‌های مختلف تاریخی، اجرا می‌شود.

لحن ای ایران در رابطه با اشغال ایران توسط متفقین غرور ملی را تحریک می‌کند که با خواست به تغییر وضع موجود یعنی راندن اشغالگران خارجی از ایران می‌باشد. کلام هر 2 شعر و سرود مطبوع اند؛ در محافل ایرانی محبوب اند. سرآوید زمستان هم با خواست تغییر وضع موجود یعنی پیروزی بر استبداد دایم از ایران می‌باشد. لذا اشتراک هر 2 در، خواست به تغییر وضع موجود است.

الهام. منبع الهام در این 2 سرود عامل بیرونی/ عینی همراه با خواست تغییر شرایط موجود است. "موقع مناسب" یا شان نزول هم برای ای ایران هم برای سرآوید زمستون رخدادی حسی، عاطفی، بیرون از ذهن شاعر بود. در شعر اول این رخداد کتک زدن یک یقال بوسیله سربازی آمریکایی در خیابان هدایت می‌باشد. حادثه عینی خیابانی، توهین به غرور ملی، انگیزه سرودن شد. همزمانی پیام غرور ملی با متن تاریخی کشور تحت اشغال اجنبی، علت عمده محبوبیت این سرود شد.

در شعر سرآوید زمستون رخداد بیرونی برای زندانیان سیاسی اخبار مبارزات جامعه در جهت سرنگونی استبداد بود. منبع الهام این شعر امید به آزادی از زندان و رهایی جامعه از استبداد و پایان توهین و تهدید مدام همراه با شکنجه و اعدام زندانیان سیاسی بود. همزمانی پیام بهار آزادی یا متن تاریخی انقلاب سراسری علت عمده شهره گی این سرود شد.

در شهریور 1323 زمانی که نیروهای انگلیسی و دیگر متفقین تهران را اشغال کرده بودند، حسین گل گلاب تصنیف سرا، از خیابان هدایت می‌گذرد. او می‌بیند که بین یک سرباز انگلیسی و یک افسر ایرانی بگو مگو می‌شود. سرباز خارجی، در گوش افسر ایرانی سیلی می‌زند. روایت دیگر: سرباز آمریکایی تو گوش یقال ایرانی می‌زند. گل گلاب شاعر پس از دیدن این رویداد، با چشمان تر به محل کار خالقی آهنگساز می‌رود. در آنجا هنرمندان از جمله خواننده بنان حضور داشتند.

بنان می‌پرسد از گل گلاب چی شده؟ شاعر ماجرا را گفته؛ نظر می‌دهد؛ کار ما به اینجا رسیده که سرباز اجنبی تو گوش نظامی ایرانی بزند! همانجا، شاعر، حسین گل گلاب استاد گیاهشناسی، شعر خود را می‌خواند. خالقی موسیقی آن را می‌نویسد. بنان آن را می‌خواند. ظرف یک هفته، ای ایران در 27 مهر 1323 در تالار دبستان نظامی/ دانشکده افسری بعدی، برای برخی فعالان موسیقی، اجرا شد.

ویژگی‌های این سرود بقرار زیرند: 1- واژه‌های فارسی آشنا دریافت متن را آسان می‌سازد. 2- آشنایی ملودی بختیاری و سادگی اجرا برای مراکز آموزشی، حتی کودکانها. 3- فراگیری سریع برای گروه یا فرد، بدون همراهی موسیقی- بخاطر دستگاه تاریخی دشتی. 4- وزن هجایی شعر عمدتاً 9 هجایی می‌باشد. چنانکه در تقطیع زیر دیده می‌شود؛ الگوی هجایی دراز/ کوتاه معینی در سطرها تکرار نمی‌شود.

نام: ای ایران، سرود ملی
شعر: حسین گل گلاب 1276-1363، لحن و لغات حماسی فارسی سره،
آهنگ: روح الله خالقی 1285-1344، آواز دشتی با ملودی بختیاری
مقطع تاریخی: متفقین اشغالگر در ج ج 2 در ایران، توهینی به غرور ملی
میزان: 2/4 یعنی 2 روی 4 ضربی

